

Z. Br.

Archeologia na ziemiach zachodnich w powojennym dwudziestoleciu

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/4, 856-857

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

teksty polemiczne na temat wprowadzonej przez Kopczyńskiego a zaakceptowanej przez ówczesne powagi naukowe terminologii: znajdujący się w zbiorach Uniwersytetu Wileńskiego rękopiśmienny *List pewnego obywatela do Prześwietnej Komisji Edukacyjnej* [...], starający się ośmieszyć nową terminologię, i przechowywany w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie rękopis *Uwagi nad niektórymi wyrazami znajdującymi się w liście pewnego obywatela do Komisji Edukacyjnej*, będący odpowiedzią na *List*. Oba te teksty wydrukował W. R. Rzepka w nrze 2/1967 „Języka Polskiego”.

Z. Br.

CZY W WILNIE W WIEKACH XVII—XVIII BYŁA KATEDRA LITUANISTYKI?

Tom 3 rocznika Białostockiego Towarzystwa Naukowego „Acta Baltica-Slavica” (1966 r.) stanowi księgę pamiątkową ku czci prof. Jana Otrębskiego, indoeuropeisty i slawisty, którego znaczna część działalności naukowej przypada na prace lituanistyczne. Tom nosi tytuł: *Baltica in honorem Iohannis Otrębski*; otwierają go: nota biograficzna oraz opracowana przez H. Otrębską bibliografia prac profesora za lata 1910—1966.

Jedną z prac zamieszczonych w tomie poświęconą jest odpowiedź na pytanie: czy na Uniwersytecie Wileńskim w wiekach XVII—XVIII była katedra języka litewskiego, łotewskiego i estońskiego? (*Y a-t-il eu à l'Université de Vilnius une chaire de lituanien aux XVIIe—XVIIIe siècles?*). Odpowiedź autora, wileńskiego badacza Jurgisa Lebedysa, brzmi: mamy zbyt mało dokumentów, aby potwierdzić istnienie takiej katedry. O studiach lituanistycznych na wszechnicy wileńskiej pierwszy podał informację J. Kraszewski w monografii *Wilno od początków jego do roku 1750* (t. 4, Wilno 1842). Za nim informację tę powtórzyli inni. J. Lebedys zbadał odpowiednie dokumenty, ale mowa w nich jest tylko o tym, że studium wymienionych języków było w wileńskim seminarium duchownym; Kraszewski opacznie pojął użyty w tych dokumentach wyraz „akademia”.

Z. Br.

ARCHEOLOGIA NA ZIEMIACH ZACHODNICH W POWOJENNYM DWUDZIESTOLECIU

W nrze 4/1966 „Przeglądu Zachodniego” Witold Hensel przedstawił historię badań archeologicznych na Ziemiach Zachodnich w latach 1945—1965. Na wstępie autor wspomina, że najstarsza informacja o polskich zainteresowaniach zabytkami archeologicznymi pochodzi z 1234 r., a na Śląsku z polecenia księcia brzeskiego Ludwika I przeprowadzono w 1390 r. pierwsze na naszych ziemiach wykopaliska; wykonano je na grodzisku w Ryczynie¹ w celu sprawdzenia krążących wówczas legend o przeniesieniu się do tej miejscowości biskupa wrocławskiego w okresie zamieszek, jakie miały miejsce w tej dzielnicy w latach 1034—1038. Prof. Hensel pisze, że badania te „niezależnie od swego amatorskiego charakteru dają [...] odbłask krystalizowania się na dworze księcia brzeskiego z rodziny Piastów tych postępowych tendencji, które dopiero w XVIII wieku znalazły swój bardziej naukowy wyraz w postaci prowadzenia systematycznych badań wykopaliskowych w zakresie archeologii średniowiecznej” s. 244.

Ten sam artykuł ukazał się też w języku angielskim w nrze 2/1966 „Polish Western Affairs”.

¹ Por.: J. Kramarek, *Pierwsze wykopaliska archeologiczne na Śląsku*. „Z otchłani wieków”, nr 1/1953.

W wydanym w 1966 r. t. 14 rocznika „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne — Prace Pomorzoznawcze” Alicja Łuka przedstawiła *Dorobek archeologii na Pomorzu Gdańskim w latach powojennych*. Tematem rozdziału I tej pracy jest *Historia organizacji i działalności archeologicznych placówek pomorskich*, a w dwóch następnych rozdziałach autorka omówiła rozwój powojennych badań nad dziejami Pomorza Gdańskiego w starożytności oraz badań nad jego kulturą we wczesnym średniowieczu.

Z. Br.

SERENISSIMI REGIS POLONORUM MATHEMATICUS ET BIBLIOTHECARIUS

W nrze 22/1966 wychodzącego w Bydgoszczy magazynu społeczno-kulturalnego „Pomorze” Z. Suchar przypomniał postać matematyka z Dobrzyńa nad Wisłą — Adama Kochańskiego (1631—1700), wykładającego na uniwersytetach zagranicznych, później „Najjaśniejszego Króla Polskiego [Jana III] matematyka i bibliotekarza”, również utalentowanego konstruktora zegarów. Artukuł przedstawia życiorys Kochańskiego, cytuje opinie o nim S. Dicksteina, T. Twarogowskiego i A. Brücknera, specjalną zaś uwagę poświęca naukowej korespondencji Kochańskiego z Leibnizem.

Kochański korespondował też z Heweliuszem, który — jak pisze autor artykułu w „Pomorzu” — „dedykował królowi [Janowi III] swoje odkrycia naukowe i dzieła oraz jego imieniem nazwał atlas nieba i nowy gwiazdozbiór — *Firmamentum* i *Scutum Sobiescianum*”.

Cytowane zdanie jest niejasne. Autor miał zapewne na myśli tytuł ostatniego dzieła Heweliusza, *Prodromus astronomiae cum catalogo fixarum et Firmamentum Sobiescianum*. Dopiero *Scutum Sobiescianum* to nazwa utworzonego przez Heweliusza gwiazdozbioru.

Zygmunt Brocki

ZARYS HISTORII ODKRYCIA PRZEJŚCIA PÓŁNOCNO - WSCHODNIEGO

W zeszycie 13 z 1966 r. „Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie” ukazał się artykuł E. Kosa *Zarys historii odkrycia Przejścia Północno-Wschodniego i rozwoju żeglugi Północną Drogą Morską*. Część historyczno-geograficzna tego artykułu przedstawia odkrycia w północnych obszarach Eurazji do końca XVI w., powstanie problemu Przejścia Północno-Wschodniego i pierwsze próby podejmowane w XVI w. przez Anglików i Holendrów dotarcia tą drogą do Chin i Indii, zachodnioeuropejskie i rosyjskie wyprawy badawcze w Arktyce w wiekach XVII—XIX i w początkach XX w., wreszcie radzieckie wyprawy naukowe w Arktyce w okresie międzywojennym.

Z. Br.

DAWNE MATERIAŁY KARTOGRAFICZNE WYBRZEŻA POLSKIEGO

W roczniku 8 (za 1966 r.) „Zeszytów Geograficznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku” D. Piasecki ogłosił artykuł *Wybrzeże polskie w świetle dawnych map*. Nie jest to praca z zakresu historii kartografii, celem jej jest bowiem naświetlenie ewolucji polskiego wybrzeża w ciągu wieków, w realizacji zaś tego zadania dawne i obecne mapy przedstawiające wybrzeże są materiałem dowodowym. Ale z innej strony (czy: tym samym) praca jest materiałem do badań historii kartografii, a to dlatego, że opisuje i ocenia owe dawne mapy — autor wyzyskał 64 takie mapy; należą one do czterech grup: *mappae mundi* z wieków V—XVI, portolany i mapy lądowe od drugiej połowy XVI w. do XVIII w., pomiarowe mapy lądowe od XIX w., pomiarowe mapy morskie z tegoż okresu. Autor wyzy-